

सुकीर्तिः काक्षीवतः। इन्द्रः, ४-५ अश्विनौ। त्रिष्टुप्, ४ अनुष्टुप्

अप॒ प्राच॑ इन्द्र॒ विश्वाँ॑ अ॒मित्रान॒पापा॑चो अभिभूते नुदस्व।

अपोदी॑चो अप॑ शूराध॒राच॑ उ॒रौ यथा॑ तव॒ शर्म॑न्मदे॒म ॥ १०.१३१.०१

यथा। तव- ते। उरौ- विस्तीर्णे। शर्मन्- मङ्गले। मदेम- हृष्येम। अभिभूते- वृत्राभिभावितः। तथा। इन्द्र- परमेश्वर। विश्वान्- सर्वान्। अमित्रान्- शत्रून्। प्राचः- पूर्वभागे वर्तमानान्। अपाचः- पृष्ठतो वर्तमानान्। उदीचः- ऊर्ध्वतो वर्तमानान्। अधराचः- अधरे वर्तमानान्। अप नुदस्व- अपगमय ॥१॥

कु॒विद॒ङ्ग यव॑मन्तो॒ यवं चि॒द्यथा॑ दान्त्य॒नुपूर्वं॑ वि॒यूय॑।

इ॒हेहै॑षां कृ॒णुहि॒ भोज॑नानि॒ ये ब॒र्हिषो॑ नमो॒वृत्तिं॑ न ज॒ग्मुः॑ ॥ १०.१३१.०२

यवमन्तः- यवादिधान्ययुक्ताः कर्षकाः। यवम्- यवादिकम्। यथा। अनुपूर्वं- क्रमेण। वियूय- पृथक्कृत्य। कुवित्- बहुलम्। दान्ति- लुनन्ति। दाप् लवने। तथा। ये। बर्हिषः- यज्ञस्य। नमोवृत्तिम्- नमस्कारादिकम्। न- सम्प्रति। जग्मुः- अवापुः। ते। इह- अत्र। एव। एषाम्- एतेषाम्। भोजनानि। कृणुहि- कुरु ॥२॥

न॒हि स्थू॒र्यु॒तुथा॑ या॒तम॑स्ति॒ नोत॑ श्रवो॒ विवि॑दे॒ संग॒मेषु॑।

ग॒व्यन्त॑ इन्द्रं॒ स॒ख्याय॑ वि॒प्रा अ॒श्वाय॑न्तो॒ वृष॑णं वा॒जय॑न्तः ॥ १०.१३१.०३

स्थूरि- एकेन धुर्येण युक्तमन इति सायणः। ऋतुथा- यथाकालम्। यातम्- प्राप्तव्यं स्थानम्। नहि अस्ति- न शीघ्रं प्राप्नोति। सङ्गमेषु- सङ्गतिकरणाख्ययज्ञेषु। उत- अपि च। श्रवः- श्रुतिम्। न विविदे- न शीघ्रं लभते। रथो लक्ष्यप्रापकगतिप्रतीकः। केवलाभ्युदयाख्यधुर्येण नास्तुं शक्नोति श्रुतिमिति भावः। इन्द्रम्- परमेश्वरं। गव्यन्तः- चिद्रश्मीनिच्छन्तः। सख्याय- मैत्र्यै। अश्वायन्तः- प्राणकामाः। वृषणम्- वर्षकमिन्द्रम्। वाजयन्तः- गमयन्तः। विप्राः- मेधाविनः कर्माणि कुर्वन्ति ॥३॥

युवं सुराममश्विना नमुचावासुरे सचा।

विपिपाना शुभस्पती इन्द्रं कर्मस्वावतम्॥ १०.१३१.०४

अश्विनौ- प्राणेशौ । युवम्- युवाम् । सुरामम्- सुष्ठु रमणीयं रसम् । विपिपाना- अनुभूतवन्तौ ।
शुभस्पती- शोभनपालकौ । सचा- सङ्गतौ सन्तौ । आसुरे- अन्धकारे । नमुचौ- बन्धके । न
मुञ्चतीति नमुचिरिति यास्कः । नमुचिना युद्धे प्राप्त इति भावः । इन्द्रम्- ईशनाधिदैवतम् । कर्मसु ।
आवतम्- रक्षतम् ॥४॥

पुत्रमिव पितरावश्विनोभेन्द्रावथुः काव्यैर्दसनाभिः।

यत्सुरामं व्यपिबः शचीभिः सरस्वती त्वा मघवन्नभिष्णक्॥ १०.१३१.०५

इन्द्र- हे ईशनाधिदैवत । उभा अश्विना- उभावश्विनौ प्राणापानेशनशक्तिभूतौ । पितरौ- मातापितरौ ।
पुत्रमिव- सुतमिव । काव्यैर्दसनाभिः- सूक्ष्मदर्शनैः । आवथुः- त्वा ररक्षथुः । यत्- यदा । शचीभिः-
प्रज्ञाभिः । सुरामम्- शोभनरमणीयरसम् । व्यपिबः- विशेषेण अनुभूतवान् । तदा । मघवन्- इन्द्र ।
सरस्वती- चोदयित्री देवता । त्वा- भवन्तम् । अभिष्णक्- उपासेवत ॥५॥

इन्द्रः सुत्रामा स्ववाँ अवोभिः सुमृळीको भवतु विश्ववेदाः।

बाधतां द्वेषो अभयं कृणोतु सुवीर्यस्य पतयः स्याम॥ १०.१३१.०६

स्ववान्- आत्मवान् । सुमृळीकः- आनन्दकरः । विश्ववेदाः- सर्वज्ञः । इन्द्रः । अवोभिः-
रक्षाशक्तिभिः । सुत्रामा- शोभनरक्षकः । भवतु । द्वेषः- द्वेषभावनाम् । बाधताम्- नाशयतु ।
अभयम् । कृणोतु- करोतु । सुवीर्यस्य । पतयः- स्वामिनः । स्याम- भवेम ॥६॥

तस्य वयं सुमतौ यज्ञियस्यापि भद्रे सौमनसे स्याम।

स सुत्रामा स्ववाँ इन्द्रो अस्मे आराच्छिद्वेषः सनुतर्युयोतु॥ १०.१३१.०७

यज्ञियस्य- पूज्यस्य । तस्य- इन्द्रस्य । वयम् । अपि । सुमतौ- शोभनबुद्धौ । भद्रे- कल्याणे ।
सौमनसे- शोभनचित्ते । स्याम- भवेम । तन्मते स्यामेति भावः । सः- असौ । इन्द्रः । सुत्रामा-

सुरक्षिता । स्ववान्- आत्मवान् । सनुतः- सम्भजते । अस्मे- एतस्मै । द्वेषः- द्वेषभावनम् । आरात्
युयोतु- दूरे पृथक्करोतु ॥७॥

Dr. Rangraji